

РОБЪРТ ШЕКЛИ
КАК ПИШАТ
ПРОФЕСИОНАЛИСТИТЕ
ИЛИ ПОНЕ СЕ ОПИТВАТ

Превод от английски: Емануел Икономов, 1991

chitanka.info

Подобно на повечето автори на научна фантастика аз първо бях запален читател. Тогава, като почитател и начинаещ писател, исках да знам как в действителност вършат работата си професионалистите. Как разработват идеите си, как съчиняват историите си, как превъзмогват трудностите. Сега, двадесет и пет години по-късно, и аз знам нещичко по този въпрос.

Писателите професионалисти подхождат съвършено индивидуално към работата си. Ако сте измежду малцината щастливци, нещата са относително прости. Хрумва ви идея, която на свой ред поражда сюжет и образи. Това е достатъчно, за да седнете и натракате един разказ. Когато след няколко часа вече сте го написали, остава само да поправите граматическите и правописните грешки. Но по правило резултатът от такава редакция е един ужасен на вид ръкопис и затова преписвате всичко наново. За добро или зло, сега разказът е завършен.

Това доста напомня начина, по който работех в началото на кариерата си. Ако някой попита, бих обяснил, че съчиняването на сюжета се състои единствено в изправяне на героя пред сериозен проблем, ограничен период от време за решаването му и страшни последици, ако не успее. Изключват всички лесни решения. Героят опитва едно-друго, но усилията му водят до затъване в още по-големи неприятности. Скоро времето му изтича, а той все още не е победил злодея, спасил момичето или разкрил тайната на чужда цивилизация. Намира се пред прага на трагичен и пълен провал. Тогава, в последния момент, спасяват героя си от бедата. Как става това? В миг на прозрение героят ви разрешава проблема по логичен път, присъщ за дадената ситуация, но пропуснат като възможност до момента. Ако е добре изпитано, решението кара читателя да възкликне: „Ами, да! Как не се сетих по-рано?“. В такъв случаи слагате точка на разказа и край.

Този прост подход ми помогна да напиша доста разкази. Нещата обаче се усложниха и както става неизбежно, започнах да изпитвам затруднение. Писането се превърна в проблем за мен и се наложи да търся пътища за решаването му.

Обърнах се към колегите и техните индивидуални методологии. Лестър дел Рей например ми каза, че пишел разказите в главата си — дума по дума, изречение по изречение, преди да ги запише на хартия. На това умствено съчинение посвещава месеци, дори години.

Едва когато разказът е готов за напечатване, Лестър отива в кабинета си, който е с размерите на килер, макар и не толкова хубав, и се намира по средата на всекидневната. След като се завре вътре, той се блокира на мястото си от една пишеща машина, чиято поставка се разтваря от стената върху скута му. Там има хартия, моливи, цигари и пепелник, както и вентилатор, който да го предпази от задушаване. Обстановката много наподобява изправен ковчег, но с този недостатък, че писателят не е мъртъв.

Филип Клас, известен повече като Уилям Тен, навремето беше изпробвал редица начини на работа. Той ги бе разработил, за да преодолее задръстването си, обхванало го с упоритостта на влюбена боа. Фил и аз имахме навика да обсъждаме надълго и нашироко писателските си проблеми. Веднъж измислихме метод, който да е приложим за двама писатели. Трябваше да се наеме ателие и да се обзаведе с маса, пишеща машина и тежък дъбов стол. А столът да бъде снабден с верига и катинар. Щяхме да се редуваме в ателието. Когато, да речем, беше ред на Фил, аз щях да го вържа с веригата за стола, като му оставя ръцете свободни, за да пише. После щях да го зарежа там въпреки настойчивите му сълзливи молби, докато не извади на бял свят определен брой страници с качествена проза. Тогава щях да го освободя и да заема мястото му.

Така и не осъществихме плана си, може би защото едва ли щяхме да намерим стол, достатъчно стабилен, та да задържи писател, който е решил да се измъкне от работата си. Но опитахме друго. Уговорихме се да се срещаме за вечеря в Гринич Вилидж след приключване на ежедневното писане. Там си показвахме един на друг изписаните страници. Този от нас, който не бе успял да изпълни дневната си норма, плащаше на другия десет долара.

Методът действаше безпогрешно, но скоро изникнаха непредвидени трудности. Никой от нас не искаше да позволи на другия да прочете грубия, все още незавършен материал. И с тази пречка се справихме: показвахме само гърба на страниците. Но тогава стана невъзможно да се установи дали наистина сме написали нещо ново, или си пробутваме стари ръкописи. За всекиго от нас стана въпрос на чест да размаха нов материал, който другият не може да прочете. Така изкарахме близо седмица, след което доброволно и с облекчение се върнахме към старата практика — просто да си говорим за писането.

С течение на годините моето собствено задръстване стана по-голямо, по-дълбоко и по-черно. Мислех си обаче, че знам какъв ми е проблемът. Проблемът беше жена ми. В момента, в който предприемех нещо срещу нея, разсъждавах си аз, всичко щеше да се оправи. След два развода разбрах, че не беше жена ми.

Тогава реших, че проблемът ми е Ню Йорк. Как бих могъл да работя на такова място? Това, от което се нуждаех, бе слънце, искрящо море, маслинови дръвчета и самота. Така че се преместих на остров Ибиса. Там наех тристагодишна селска къща върху един хълм с изглед към Средиземно море. В нея нямаше електричество, но разполагах с четири стаи, всяка от които можех да използвам за кабинет. Най-напред се опитах да работя в хубавите светли стаи на горния етаж. Но, уви, не можех да се съсредоточа върху писането, тъй като прекарвах твърде много време в съзерцание на великолепната гледка през прозореца. Затова слязох долу, където нямаше какво да ме разсейва. Двете стаи имаха само по един тесен прозорец с решетка срещу евентуално пиратско нападение и като бивш склад за картофи бяха тъмни и усойни. Нищо не отклоняваше вниманието ми. Но и там не можех да работя. Газената лампа пушеше прекалено силно.

Най-накрая разбрах какъв беше истинският проблем. Той произлизаше от факта, че работех на закрито. Отсега нататък ще се трудя навън, както си му е редът. Разположих се на плажа, но този път бях разстроен от горещината на палецото слънце и от непрестанния крайбрежен бриз, който навяваше пясък в пишещата ми машина. Опитах се да творя под едно сенчесто дърво, но мухите ме прогониха и оттам. Реших да пиша в едно кафене, но келнерите вдигаха много шум.

Заряхах Ибиса и се установих в Лондон, вече твърдо убеден, че ми липсва самодисциплина. Залових се най-сериозно да търся средства за постигане по изкуствен начин на онова, което навремето вършех съвсем естествено. Без да спазвам определен ред, тук ще изредя някои от методите, които съм използвал. Когато блокирам, гледам да не ниша. Това състояние може лесно да се предскаже. Но колкото по-малко пиша, толкова по-трудно ми става да пиша. Потискащото усещане нараства, продукцията ми намалява и започвам да се страхувам изобщо да напиша каквото и да е. Как се излиза от този омагьосан кръг? Неумолимата истина е, че се излиза единствено чрез писане. Трябва редовно да практикувам уменията си, ако искам да го

запазя. Необходимо е да произвеждам поток от думи. А как мога да създам този поток, след като съм се задръстил?

За да разреша тази дилема, в един критичен момент си поставих за цел да напечатвам по 5000 думи дневно. Да напечатвам, не да написвам. Броят на думите бе единственото ми изискване. Съдържанието на онова, което пишех, не беше важно. Можеше да е всичко, даже безсмислици или списъци от несвързани думи, дори безкрайното повтаряне на собственото ми име. От значение бе само ежедневното количество думи.

Може би звучи просто. Но не е, уверявам ви. Първият ден мина доста добре. На втория обаче изчерпах наличния запас от баналности. Стигнах до това да пиша неща като следното:

Ах да, ето ни тук най-накрая, приближавайки се до последния ред на страницата. Още едно изречение, само още няколко думи... това е, давай, момчето ми, давай, напиши тези думи... Ето, страницата свърши. Това беше 19-а страница, а сега сме в началото на 20-ата — последната страница за деня — или нощта, защото сега е 3:30 сутринта и имам чувството, че се мъча с тази работа вече сто години. Но остана само една страница, последната, след което ще мога да сложа настрана тази налудничав безсмислица и да се заловя с нещо друго, каквото и да е, всичко друго, но не и това. Това, това, това. Проклятие, остават още три четвърти страница. О, думи, къде сте, думи, сега, когато се нуждая от вас? Елате бързо на пръстите ми и ме избавете от този ужас, ужас, ужас... О, боже, ще си загубя ума, ума, ума... Но почакай, нима е възможно? Да, ето го, задава се краят на страницата. Добре дошъл, драги край на страницата, и сега свършвам, свършвам, свършвам!

След няколко дена подобна работа установих, че хвърлям много усилия за труд, който не се заплаща. След като тъй или иначе изписах по 5000 думи на ден и след като се поуморих от тракането на дълги, виещи се потоци голословие, се запитах защо да не напиша разказ.

И направих точно това. Седнах и написах разказ. Оказа се лесно!

Нима най-накрая се бях добрал до универсалния ключ към писането? Написах и друг разказ. Не беше толкова лесно, но не беше и трудно. Ето че разполагах с два завършени и напечатани разказа, като всеки от тях бях съчинил за един-единствен ден. Години след това си спомнях с гордост за тези разкази. Оттогава не съм използвал този начин на писане, но знам, че дава резултати. Някой ден, когато се почувствам особено отчаян, ще прибягна отново към него. Дотогава обаче продължавам да търся метод с по-лека агония.

Количеството думи в крайна сметка не е единственото съображение. Написването на един разказ може да бъде необяснима и тягостна работа. Толкова много ви се иска да го направите съвсем по правилата. Така се напъвате и така строго се самоосъждате, че не успявате друго, освен да смутите сам себе си. Може би сте написали няколко хиляди думи, но сте дълбоко неудовлетворен от тях. Те представляват един хаос, в който ви се струва невъзможно да въдворите ред. Ето и следващия ми проблем. Думите, да, но също и нежеланието да се подложат на мъките по действителното написване на разказ.

Решението ми, съвсем типично, бе да заобиколя проблема. След като явно нямаше начин да напиша разказ, без да изпадна в крайно отчаяние, реших да не пиша разказ. Вместо това ще напиша *подобие* на разказ.

Моите подобия имат същата дължина като на разказ и са съставени от описателна част, диалог, същинско изложение и всички останали елементи на истинския разказ. Разликата е, че в истинския разказ думите, които подбирате, са особено важни, докато в подобие то те нямат абсолютно никакво значение. При подобие то е все едно дали образите са изтъркани, или диалогът изкуствен. Запомнете, че това не е разказ, а само нещо като разказ. По-скоро формално упражнение, отколкото сериозно творчество. В такова подобие никога не се опитвам съзнателно да постигна красотата, точността, хумора и патоса, които трябва да се съдържат в един истински разказ.

От използването на този метод научих, че притежавам известна дарба за самозаблуда. Любопитен да ги сравня, открих, че с изключение на няколко недоизпипани места тук-там моите подобия удивително много приличат на истинските ми разкази.

Това очевидно означава, че мога да пиша само както си пиша, нито много добре, нито много зле, независимо колко сериозно се опитвам. Прекаленото изсилване всъщност има обратен ефект върху работата ми. Смисълът на подобията е, че се пишат бързо, с лекота и замах, както ако се рисува с водни бои вместо с маслени. Този метод помага, при условие че човек умее да се предпази от два прибързани извода. Първият е: „По дяволите, това не става. По-добре да започна отначало“. А другият: „Хей, това е хубаво. Я да се стегна и да го направя както трябва“. И двете разсъждения са пагубни за творческия процес.

Понякога проблемът е в мисленето, не в писането. Преди да започна да пиша, трябва да огледам всичките си идеи от различни ъгли, да формулирам критичните решения, да претегля възможностите. Налага се да жонглирам с частици информация, да ги подредя на местата им, да ги отстраня или променя. Тези проблеми постоянно ми се изплъзват, отказват да изкристализират. Водя си бележки, отивам на разходка или ги обсъждам със съпругата ми, но, изглежда, нищо не помага. Всичко е толкова мъгляво и неясно. Твърде много неща трябва да се съобразяват наведнъж, а няма как да подредя данните си. В такива случаи от полза може да е съставянето на диаграма.

Ето какъв е видът на диаграмата, която смятам, че върши работа. Изписвате ключова дума по средата на лист хартия и очертавате окръжност около нея. После изтегляте настрани линии като лъчи и записвате колкото се може по-сбито различните асоциации, свързани с идеята. Получената диаграма обобщава знанията ви по дадената тема. Целият въпрос и всички негови разклонения могат да се обхванат с един поглед, като ви позволяват да видите с какво разполагате, и което е също така важно, какво ви липсва. Връзките между отделните части на диаграмата сами се набиват в очи. Подходящи области могат да се заградят или свържат. За по-голяма прегледност е удобно да се използват различни цветове. Лесно се добавят и нови данни. Някои идеи с особено значение могат да бъдат отделени и да станат център на нови основни или спомагателни диаграми.

Тази работа с диаграми е доста забавна. Отначало започнах с обикновена писалка, после взех цветни флумастери. За по-голяма ефикасност си разработих набор от цветово кодирани символи, които

си струваха отделеното им време. Опитах също и с различни шрифтове за повече яснота.

Диаграмите ми взеха да стават все по-едри и по-сложни, поради което се прехвърлих на по-големи листове хартия. След това прибягнах до цветно мастило. Тъй като не харесвах цветовете, които се продаваха, започнах да си ги забърквам сам. Но все още нещо не й достигаше на моята система. Беше прекалено механистична и необозрима. Затова се заех да илюстрирам диаграмите си, отначало с малки скици, после с чертежи и накрая с водни бои. Илюстраторските ми умения не бяха свършени, така че се заинтересувах от добър курс по рисуване. За нещастие обаче се наложи да зарежа всичко и да напиша нещо за прехрана. Все пак нищо не е загубено. Открие ли се някога пазар за любителски диаграми, няма да ме свари неподготвен.

От всичките си опити и изпитания достигнах до едно твърдо заключение, а именно че объркването и тревогата никога няма да бъдат отстранени напълно от процеса на творческото писане. Идеите трябва да престоят известно време в подсъзнанието на автора, преди да се измътят. В моя случай мътенето трае доста дълго, което е вредно за по-нататъшните етапи на работата. Идва момент, когато идеята трябва да се измъти, но в нея има нещо нередно, а човек не знае какво е то. Стои си там, тъмна влажна маса в мозъка, неуловимо неприятно чувство, което не ви позволява да продължите. Тогава какво?

Съществува директен метод за решаването точно на този проблем. Някой психолог сигурно ще го опише като катарзис. Докато трае един обикновен сеанс, разговарям сам със себе си на висок глас, като си задавам въпроси и си отговарям.

— Е, Боб, какъв е проблемът?

— Разказът е лош, това е проблемът.

— Какво по-точно му е лошото?

— Ами например развива се прекалено бавно.

— В такъв случай как би могъл да го ускориш?

— Не знам.

— Разбира се, че знаеш, Боб. Кажете един начин, по който можеш да го ускориш.

— Добре, да предположим, че мога да изхвърля двете хиляди думи описание на залеза на Марс.

— Това ще реши ли проблема?

- Не. Героите ми също са лоши.
- В какво отношение?
- Ами мотаят се, не знаят какво да правят.
- Как можеш да им помогнеш?
- Като им намеря работа.
- Каква например?
- Не знам... Чакай, сетих се! Да търсят чужди цивилизации!

Този метод върши добра работа, но изисква известна концентрация. Това е единственият му недостатък. Понякога не мога да се съсредоточа върху въпросите, камо ли върху отговорите. Тогава соло диалогът ми протича по следния начин:

- Е, Боб, как си?
- Благодаря, добре. А ти?
- Аз също.
- Това е хубаво.
- Да, нали.
- Да.
- Нямах ли някакъв проблем, който искаше да обсъдиш с мен?
- Проблем ли? Ах, да. Този разказ.
- Кой разказ?
- Този, който се опитвам да напиша от три месеца.
- А, онзи разказ.
- Да.
- Имаш предвид разказа с двете хиляди думи описание на залеза на Марс?
- Точно така.
- Идва ли ти някаква идея?
- За какво?
- За разказа, Боб. Как мога да го оправя?
- Ами, винаги можеш да поразшириш описанието на залеза... Ето как стоят нещата — понякога печелиш, друг път губиш.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.